

Oče (mu) je rekel: »Zakaj si pustil (zlato)?« – »Ja«, je odvrnil, »nisem vedel,« je rekel, »da bo drugi dan zaprto.« Potem ni pa nič bilo. »Potem,« je rekel, »ni bilo pa nič.« Potem je pa prazen odšel.

Pa so ljudje tam iskali, že ti, pa niso mogli več tiste votline najti. »Ja, ko bi takoj vzeli!« Potem je pa bila zaprta tista votlina. Je pa tukaj nad Bistrico, zgoraj, kakšnih osem metrov visoko (tam) je tista votlina.¹²

Ob koncu tega bežnega sprehoda med našimi gorjani v kamniškem kotu, bodimo hvaležni, da so nam ohranili dolga stoletja podedovano izročilo. Čas neusmiljeno melje in pobira, kar ni več vraslo v tla. Zato ne zavržimo in ne omalovažujmo, kar je med našimi očanci uživalo spoštovanje in ljubezen skoraj do praga današnjih dni! Tudi še danes nam bo njihovo izročilo marsikaj povedalo in nas bo še bolj povezovalo z zemljo in našimi gorami.

Opombe:

¹ Prim. Tine Orel, Pripovedke z gora. PV 12 (1972) 598.

² Dr. Julius Kugy, Delo, glasba in gore. Prevedla L. in F. Avčín. Maribor 1966, 70.

³ Povedal Tone Kuhar, po domače Svatenshek (1902). Zapisal v Zakalu 1972. Izvirnik tega in vseh nadaljnjih tu navedenih zapisov hrani Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU (ISN).

⁴ Pripovedoval Tone Kuhar (1902) v Zakalu 1972. – Kot zvmemo iz povedke, danes ni več skale, ki naj bi predstavljala v kamen ukletega lovca. Po drugi verziji naj bi bili pri svetem Primožu okamneli tudi Turki, ker so hoteli onečasiti cerkev, a so zato za kazen okamneli. Ustni podatek rajnega prof. dr. F. Steleta iz leta 1972. V slovenskem pripovednem izročilu imamo več kot 30 povedk o okamnelih, pripovedujejo jih v goratem svetu Gorenjske, Primorske, Dolenjske in Štajerske. To izročilo je večkrat prav staro, to pove na primer tudi Valvasorjev zapis povedke o okamnelem vitezu pri svetem Primožu nad Kamnikom. J. Valvasor, Die Ehre des Herzogtums Krain. Laibach–Nürnberg 1689. Knjiga 8, 811.

⁵ Obširneje se je motiva o kamniški Veroniki dotaknil E. Cevc v študiji Veronika z Malega gradu. Kamniški zbornik 4 (1958), 111–195.

⁶ Zapis dolgujem Tonetu Komatarju (1896), po domače Jerištovemu očetu Tonetu. Zapisal v Županijah njivah 1972. – Podobno povedko pripovedujejo na Gorenjskem o »Babi« in jo vidimo, če gremo po poti z Javornika čez Poljane na Bled. M. Tonejec, Baba na Poljanah. Gorenjec 3 (1902), št. 28, 270.

⁷ Ferdinand Seidl, Kamniške ali Savinjske Alpe, njih zgradba in lice. 2 zv. Ljubljana 1908, 156–157; 207.

⁸ Povedal Tone Kuhar (1902). Zapisal v Zakalu 1972.

⁹ Pripovedoval Tone Komatar (1896) v Županijah njivah 1971.

¹⁰ O belem gamsu z zlatimi parklji je pripovedoval arhitektu Vlastu Kopaču še pred zadnjo vojsko rajnik Peter Uršič, doma iz Konca v Bistrici. – Hvaležen bom vsakomur, ki ve še kaj več in bi to ljubezno sporočil na uredništvo PV.

¹¹ Pripovedovala Katarina Jerin (1888), po domače Bernardova mama, rojena v Tunjicah pri Kamniku. Zapisal 1973 v Kamniku. – Več o motivu gamsa z zlatimi parklji bom objavil v Zborniku inštituta za slovensko narodopisje v Traditiones 2 (1973).

GROZO IZZIVAM, V DUŠO JO VABIM

Ing. MATIJA TUMA, FISLISBACH

M

atterhorn! Kaj naj še napišem o tej gori, ko pa je že toliko ljudi pred menoj prišlo za pero in opisalo to goro vseh gora ne samo, ko je bila dobre volje in obsijana od sonca, ampak tudi njen jezni obraz, razbičan od vetra in leda. Kaj naj še napišem, ko pa je že toliko ljudi doživelo in opisalo njeno dobro in slabo voljo, njeno milost in njeno jezo.

In kakšno sem jo doživel jaz? Enkratno in samotno, spokojno dremajočo, a vendar nevarno, samo samcato v vsej njeni veličini.

S Petrom Magajno sva kovala načrte za vzpon na Matterhorn od poletja sem, za vsak konec tedna pridno študirala vremensko sliko, sem in tja celo telefonirala v Zermatt, vendar je bil odgovor vedno enak: Ne priporočamo. Minil je avgust, začel se je september, vreme se pa ni in ni hotelo ustaliti – nasprotno, muhasto poletje je poskrbelo, da so bile Alpe že v sredini septembra dodobra pobeljene z novim

snegom. Proti koncu septembra sva nad vremenom obupala: čvrsta snežna odeja se je na obojih straneh ustavila na 2500 m višine, gore so se pripravljale na prezimovanje in misliti je bilo le še na kakšne ledeniške ture. O najinem načrtu sva prenehala razmišljati, na tihem sva ga prestavila na naslednje leto.

V oktobru sem popeljal manjšo skupino planincev Slovenskega planinskega društva »Triglav« v Švici na Allalinhorn, 4027 m; medtem ko so drugi uživali v toplem in sončnem vremenu, so moji pogledi uhajali k Matterhornu. Ni mi bil ravno čisto pred nosom, vendar Matterhorn ne more biti nikoli daleč. Gora je preveč samosvoja, da se oko ne bi ustavilo na njej in se ne pomudilo na njenih strmih stenah, vsaj na vzhodni steni in še posebej na grebenu Hörnli, po katerem teče normalna pot na vrh. Da bi se vsaj vreme zvedrilo, sem premišljeval.

Res, prva polovica oktobra je bila sijajna, vreme lepše kot v avgustu ali septembru. Že več kot tri tedne v gorah ni več snežilo. Sredi oktobra sem telefoniral Petru, če še kaj misli na Matterhorn. Oživel je in v hipu sva imela izdelan načrt. Dogovorila sva se za sredo opoldne.

Točno ob 12. uri sva se usedla v Petrov avto in ubrala sva najhitrejšo, čeprav ne najcenejšo pot: po avtomobilski cesti do Berna in Thuna, z vlakom skozi železniški predor Lötschberg v Wallis. Časa nisva imela na pretek, žičnica do Schwarzsee-a v tem času ne obratuje več, torej bo treba peš iz Zermatta. Da bi pridobila na času, sva se zapeljala z avtom po dolini Mattervispa prav do Zermatta po cesti, ki še ni odprta za javni promet. Morda bo pa le šlo brez kazni.

A glej ga spaka! Na prvem ožjem delu ceste sva se morala umakniti nasproti vozečemu taksistu. Ustavil se je in začel odvijati stransko steklo svojega avtomobila. Propustnica? Kar pri zaprtem oknu sva pokimala, gledala predse in premišljevala: Kaj pa njega to briga? Mislim si pa, da se to ne bo končalo brez posledic, saj sva švicarskega voznika zadela na njegovi občutljivi točki: pregrešila sva se proti redu in mu odžrla eventualno »stranko«, dva potnika, ki bi ju sicer on lahko odpeljal do 5 km oddaljenega Zermatta. Pred vasico sva parkirala vozilo na najbolj neopaznem mestu, med jato drugih vozil. Kar bo, pa bo.

Takoj za vasjo sva se v nastajajočem mraku začela vzpenjati in prisopihala k hotelu Schwarzsee v trdi temi. Vse na okrog je bilo tiho, niti najmanjša sapica ni motila večerne tišine in nikjer nisva srečala žive duše. Usedla sva se v čakalnico žičnice in razvezala nahrbtnike.

Mraz in pozna ura sta naju kaj kmalu pognala na noge in še vedno dobro razpoložena sva pri meščevi luči pohitela naprej, po dobro shojeni poti, kar je bilo zanesljivo znamenje, da ima kočja Hörnli – čeprav neoskrbovana – kljub jeseni še dovolj obiskovalcev. Sredi noči sva že malo naveličana dosegla kočjo. Vrata so bila od zunaj zapahnjena, kar je pomenilo, da bova to noč edina obiskovalca. Oba sva se na moč razveselila, saj sva vedela, da bova naslednjega dne sama na gori.

V blaženem miru sva si skuhalo toplo večerjo, in vmes poslušala na malem radijskem sprejemniku, ki ga je Peter privlekel s seboj, poročila in vremensko napoved. Naposled sva se vpisala še v planinsko knjigo, pri tem pa radovedno prebirala pripombe v njej: nič kaj preveč vzpodbudne niso bile, nekateri so bili celo prisiljeni bivakirati. Svetlikalo se je, ko sva zjutraj sama samcata odrinila iz kočje. Kaj se pravi iti na Matterhorn sam! Na goro, na katero se sicer ob lepih sončnih nedeljah odpravlja 150 in več ljudi, vam preti nevarnost, da vam dobrodušni zgornji sosed proži kamenje na glavo ali pa vam spodnji sosed s svojo čelado nepotprežljivo buta v vaše gojzerje. Lahko si mislite, da v takih okoliščinah vaša dobra volja kmalu splashni in da se kaj kmalu tudi vi spremenite v malo, sitno človeško mravljo, ki leze gor in dol po grebenu Hörnli in ne vidi ne naprej ne nazaj. Vaša zbranost, vaše tekmovanje z naravo, vaša želja premagati goro, vse se razblini v nič, postanete podobni uradniku, ki se po končani službi na vso moč rine v mestni avtobus in ko sedi v avtobusu, samo čaka, da vozilo potegne.

Tako daleč je prišlo, da oskrbnik zjutraj razdeli krop za čaj najprej gorskim vodnikom in njihovim klientom, šele nato ga dobijo tudi drugi gorniki. Vodniki odrinejo proti vrhu, preden si brezvodniška raja priveže dušo. In tako se pozornemu opazovalcu nedeljo za nedeljo ob dveh zjutraj odpira taka-le slika: Najprej se zapodijo proti stenam nad kočo vodniki z varovanci, še kar spočiti, saj jim je oskrbnik odkazal za spanje najboljša mesta. Za to skupino se prikažejo najbolj zagnani planinci, spotoma pospravljajo zadnje grizljaje in oprezajo, da ne izgubijo izpred oči svetilk prve skupine. Dobro vedo, da vodniki odlično poznajo pot in da za svoje varovance vedno izberejo najkrajšo in najlažjo pot. Na dlani je torej, da se za vodniki splača hoditi: pridobiš čas in varnost, ne stane pa nič. In na koncu te človeške karavane planinci, ki nimajo vodnika in niso člani švicarskega planinskega društva ali pridruženih društev. Ti so najslabše razpoloženi, odkazano jim je bilo najslabše prenočišče, pa tudi pri zajtrku se jim ni godilo dosti bolje. Ker so zadnji, morajo na vseh težjih mestih, na vseh ozkih grlih čakati, da vsi drugi pridejo mimo.

No, vseh teh težav midva nisva imela. Zavila sva okrog kočice in kmalu dosegla steno, kjer pride po navadi do prvega zastoja. Mesto je deloma zavarovano z vrvi in sva ga brez večjih težav premagala ter kmalu dosegla mesto, kjer so najbrž prespali na 14. julij 1865 nesrečni prvi osvajalci Matterhorna. Povsem se je že zdani, sonce je vzhajalo izza Monte Rose in rdečkasto-rumeno osvetlilo vrh Matterhorna tik nad nama, pa vendar neskončno daleč, medtem ko je dolina Matervispa okrog 2000 m pod nama še mirno spala v jutranjem somraku. In vse na okrog sama tišina. Pot od spodnje Hörnli – pa do zgornje Solvay-koče ni utrudljiva, greben je še najbolj podoben kupu skupaj nametanih skal. Kaj ne bi bila srečna! Daleč od pisalnega stola, s kupom papirja pred seboj, daleč od vsakodnevnega življenja! Tiho in vztrajno sva plezala, zatopljena vsak v svoje misli. Pot je bila res pravi balzam: ne pretežka, pa vendar dovolj naporna, da sva si temeljito prezračila pljuča. Kljub temu pa na pregovor: previdnost je mati modrosti, nisva pozabila. Plezala sva s skale na skalo, nekajkrat zašla preveč v vzhodno steno in pridno rinila proti koči Solvay. Stopinj na snegu med skalami nisva opazila, najbrž so bile izpihane, zanesljiv kaži-pot pa so bile stare konservne škatle ter sem in tja kak v skalo zabiti klin. Sanjamo, pišemo, se razgovarjamo o čisti in neomadeževani narodi, pri tem pa take prirode sploh ne maramo, saj nismo niti več sposobni v taki živeti.

Okrog desetih dopoldne sva dospela do kočice Solvay, 4003 m visoko. Previdno sva odprla vrata in pri tem pazila, da se nisva skotalila navzdol po vzhodni steni, saj okrog kočice res ni dosti prostora. Privezala sva si dušo in se pripravila za zadnjih, vendar najtežjih 470 m vzpona. Iz previdnosti sva v koči pustila kar najmanj stvari, saj pri kratkih jesenskih dnevih človek nikoli ne ve, kje ga zaloti tema ali kaka druga neprilika. Iz vodiča sva si še hitro prebrala opis zadnjega dela vzpona, polna pričakovanja in z malo tesnobe v srcu, in zapahnila vrata kočice.

Premagala sva strmo ploščo nad kočo, kmalu za tem dosegla Ramo, prečkala snežišče in se znašla pred 100 m visoko steno. Vse natančno po opisu, poti tu ni več mogoče zgrešiti, saj poteka vzpon večinoma po grebenu: na desno severna stena in globoko doli ledenik Z'Mutt, na levo vzhodna stena in pod njo ledenik Furgg. Pravo višino pa so mi pričarala šele lovska letala švicarske vojske, ki so na moje veliko začudenje letela precej nižje od naju, pa vendar tako blizu, da sva kljub zvočni hitrosti letal lahko razločila pilota v kabini.

Motilci miru so kmalu izginili in s Petrom sva ostala na gori sama. Spet sva si odpela dereze, jih s cepinom vred zataknila za nahrbtnik, se obrnila k steni in hrabro začela premagovati prve metre. Stena pred nama je bila res precej strma, vendar dobro zavarovana z visečimi vrvmi ter sem in tja še s kakim klinom. Izmenoma sva se začela vleči po teh vrveh, eden je plezal, drugi ga je pa varoval. Vrvi so prosto vpete, včasih sem se počutil kot Tarzan na ovijalki. Bingljal sem naokoli, iskal stop za nogo ter se kot pijanec plota krčevito oklepjal vrvi. Vzpodbujala me je zavest, da do vrha ni več daleč. Da le pridem do konca teh vrvi, ostanek poti je pravi

počitek. Kmalu za steno z vpetimi vrvmi sva si še zadnjič navezala dereze, vzela v roke cepin ter se po strmem snežišču odpravila proti vrhu.

Srce mi je začelo hitreje biti in pri duši mi je postalo podobno slovesno kot pri poslušanju posebne lepe glasbe. Zdajci sem ga zagledal čisto blizu, le nekaj deset metrov nad seboj. Ni se bleščal v soncu, saj sva prihajala po severni strani, le njegov ledeni rob je sijal v zlati barvi in se ostro odbijal od modrega nebesnega svoda. Pozabil sem na utrujenost, na večurno hojo, umiril sem se, zavedal sem se slovesnosti trenutka, hotel sem, da ga ne pozabim, da si ga za vedno vtisnem v spomin. Kakor da grem po široki beli cesti naravnost v nebo, veter pa igra mogočno simfonijo. Čutil sem, da še nikoli nisem bil tako blizu naravi, še nikoli tako neločljivo povezan z neskončnostjo.

Ob dveh popoldne sva stala na vrhu, 4477 m visoko. Zadovoljen, potešen: Ničesar več nad menoj! Dosegel sem tisti vrh, na katerega sem mislil vedno znova, skoraj že napravil križ čezenj. Tisti vrh, o katerem sem toliko slišal in bral, pa se mi je vendar zdel tuj. Utaborila sva se na ledenem grebenu med švicarskim in malo nižjim italijanskim vrhom, pridno iskala motive za najini kameri in v miru uživala čudoviti razgled. Nihče naju ni preganjal z vrha, nihče ni segal v najine misli, sama sva bila z najlepšo goro v Alpah.

Vedela sva, da zaradi pozne ure spodnje kočice ne bova več dosegla. Zaradi vetra in ledu je šlo navzdol prav tako počasi kot navzgor. Raztežaj za raztežajem sva se spuščala, prišla do stene, se oprijela vrvi in previdno drsela navzdol. Nahrbtnik je neprijetno zvonil okrog mene. Pri snežišču sva s presenečenjem ugotovila, da se spodaj v dolini že prižigajo luči – torej ne bova za dne dosegla niti kočice Solvay.

Čim bolj se je večerilo, tem previdneje sva štorkljala z derezami po snegu in po skalah nazaj v dolino. Po temi navzdol je šlo kljub čelnima svetilkama in kljub ščipu na nebu le po polžje, saj nikoli nisem z gotovostjo vedel, kam stopam: na suho ali ledeno, na trdno ali na krhko. Vse pogosteje sva gledala na višinomer, pa se kazalec ni in ni hotel premakniti na 4000 m. Strmo pod seboj sem končno zagledal kočico, pokrito z debelim snegom in rahlo razsvetljeno v lunini svečavi. Ker sta bili najini svetilki že zelo na koncu svojih moči, saj so se zaradi mraza baterije prav hitro praznile, sva morala biti še posebno previdna. Spustil sem se po strmi plošči za pol raztežaja, Peter me je varoval. Ugotovil sem, da do kočice zadostuje res le pol vrvi.

Kmalu sva zavila okrog skale in vsa premražena padla v kočico.

V kočici, kjer se sicer ne sme prenočevati, sva najprej poiskala rezervne baterije. Za pijačo je ostal samo led, ki sva ga v ustih topila skupaj s čokolado. Naveličal sem se tega čokoladnega sladoleda, se preselil na pograd in se skoraj izgubil v gori odej. Tudi Peter mi je z vrečko ledu v roki kmalu sledil.

Drugo jutro so se okrog vrha že podile megle, Zermatt je bil pokrit z oblaki. Prav gotovo sva bila v tem letu ena od zadnjih planincev na vrhu Matterhorna.

Pri spodnji kočici sva se malo oddahnila, in se odpravila naprej proti hotelu Schwarzersee. Oziral sem se nazaj proti vrhu, ki ga nisem mogel več videti, saj so ga že zakrivali oblaki in poslušali dobiti odgovor na vprašanje, ki so si ga pred menoj zadali že tisoči in tisoči planincev: Zakaj v gore, zakaj na vrh? – Krepim s tem svojo voljo? Oblikujem svoj jaz? Uživam v podvigu, v doživetju? Hočem biti z duhom bliže naravi? Odgovora sam nisem našel, našel pa sem ga doma, v knjigi svojega deda:

»Pred neskončno in veličastno narodo človek ali ponižno kloni glavo v zavesti omejenosti svojega uma in svoje moči... ali pa dvigne svoj um v visokem poletu, v zavesti, da je neločljiv del neskončne narode, ... da smo poklicani bojovníki v radostni borbi in zmagi, težej vedno globlje, stremeč vedno više – v tem je naše in večno življenje.« (Pomen in razvoj alpinizma.)

Lahko si mislite, kako sva si postregla v Zermattu.

Na parkirnem prostoru naju je čakala še »nagrada«: listek s pozdravom kantonske policije, zataknen za brisalec... – finis coronat opus.

